

Tariq Ramadan: academische vrijheid

Er was eens een Zwitserse staatsburger die voor vier dagen per maand bij de Erasmusuniversiteit werkte.¹ Het gaat om een wisselleerstoel, betaald door de Gemeente Rotterdam. Hij werd begin 2007 voor twee jaar als gasthoogleraar aangesteld en dat contract is in 2009 voor twee jaar verlengd. In dat kader geeft hij wetenschappelijk onderwijs en verricht hij wetenschappelijk onderzoek. Hij is (co-)promotor in drie dissertatieprojecten. Daarnaast verricht hij advieswerkzaamheden voor de Gemeente Rotterdam. Onlangs vernam de Gemeente dat hij sinds april 2008 tegen betaling werkzaamheden verricht voor een buitenlandse TV-zender die door een vreemde mogendheid gesponsord wordt: hij leidt een wekelijks discussieprogramma, waarbij overigens waarborgen tegen redactionele inmenging van de sponsor zijn gegeven. Bij de uitoefening van deze nevenwerkzaamheden heeft hij zich geenszins aan de politiek van de sponsor gecommitteerd. Maar het Gemeentebestuur en de Universiteit achten deze nevenwerkzaamheden onverenigbaar met zijn adviseursfunctie en met zijn hoogleraarschap. Daarom heeft de Gemeente de adviesrelatie met de hoogleraar beëindigd en de financiering van de wisselleerstoel stopgezet. En de Universiteit voegt daaraan toe dat hij als gasthoogleraar niet meer welkom is. Is dat ontslag verdedigbaar?

De nieuwsfeiten

- Aanstelling (12/2006; aanstellingsgegevens 10/7/2009):
<http://www.eur.nl/nieuws/journalisten/archief/archief06/december/ramadan/>
<http://www.bds.rotterdam.nl/dsc?c=getobject&s=obj&!sessionid=1BXKwqyxTagQ31UqYyWNZ1zCSrobBeqys7114qVBDU@t5G78L9!zmM!2Az1FIodr&objectid=194160&!dsname=bsd2i>
<http://www.eur.nl/fsw/staff/homepages/ramadan>
- Aanleiding (14/8/2009):
http://www.nrc.nl/binnenland/article2328795.ece/Rotterdams_beraad_over_Tariq_Ramadan
- Verweer (18/8/2009):
http://www.nrc.nl/opinie/article2332135.ece/Ik_heb_het_Iraanse_bewind_niet_gesteund
<http://www.presstv.ir/programs/detail.aspx?sectionid=3510523>
- Persbericht (18/8/2009):
<http://www.eur.nl/nieuws/detail/article/13026/>
- Open brief (22/8/2009) en andere reacties (24/8/2009):
http://www.nrc.nl/opinie/article2336141.ece/Ontslag_Ramadan_tast_de_academische_vrijheid_aan
http://www.volkskrant.nl/binnenland/article1280869.ece/Erasmus-medewerkers_tegen_ontslag_Ramadan

§1. CAO-verplichtingen van de universitaire werknemer

Laten we aannemen dat de betrokkene in dienst is bij de Universiteit. De universitaire CAO gebiedt dat een personeelslid zijn werkgever toestemming vraagt voor nevenwerkzaamheden. Indien die nevenwerkzaamheden buiten werktijd plaatsvinden, wordt die toestemming in principe verleend tenzij zwaarwegende universitaire belangen zich daartegen verzetten.² Daarvan zou bijvoorbeeld sprake kunnen zijn als zijn wetenschappelijke onafhankelijkheid en integriteit onvoldoende gewaarborgd is. Als hij in het kader van zijn nevenwerkzaamheden propaganda bedrijft voor een kwalijke zaak, moet men vrezen dat dit zijn wetenschappelijke onafhankelijkheid aantast. Maar men ziet er gewoonlijk geen been in om iemand uit het bedrijfsleven als bijzonder hoogleraar aan te stellen. Het blote risico dat er rolconflicten kunnen optreden tussen de verwachtingen van de universiteit en die van zijn bedrijf, vormt geen beletsel voor een aanstelling tot bijzonder hoogleraar. Ik zie niet in, welk zwaarwegend universitair belang tot de conclusie kan hebben geleid dat de gewraakte nevenwerkzaamheden onverenigbaar zouden zijn met de functie van gasthoogleraar (tenzij de gemeentelijke adviseursfunctie deel uitmaakt van de universitaire functieomschrijving van onze gasthoogleraar, zie §5).

§2. Is niet-nakoming van deze CAO-verplichtingen een ontslaggrond?

Blijft het feit dat de gasthoogleraar zijn universitaire werkgever geen toestemming heeft gevraagd tot het verrichten van de gewraakte nevenwerkzaamheden. Mocht er een zwaarwegend belang zijn om die toestemming alsnog te weigeren, dan kan de werkgever hem sommeren deze werkzaamheden terstond te beëindigen. Maar het gaat wel erg ver om hem te ontslaan op grond van het simpele feit dat hij geen toestemming heeft gevraagd.

¹ http://nl.wikipedia.org/wiki/Tariq_Ramadan

² <http://www.vsnu.nl/CAO/CAO-2007-2010.htm> (art. 1.14).

§3. De academische vrijheid beoogt bescherming tegen ontslag te bieden

Het lijkt erop dat de gasthoogleraar wordt ontslagen omdat hij door de gewraakte nevenwerkzaamheden *de schijn heeft gewekt* de (verderfelijk geachte) politieke opvattingen van een vreemde mogendheid te onderschrijven. Maar in dat geval handelt de Universiteit in strijd met de wet: aan de instellingen wordt de academische vrijheid in acht genomen.³ Iedere docent en onderzoeker heeft recht op vrijheid van gedachte en vrijheid van meningsuiting. Hij mag eigen politieke opvattingen koesteren en hij mag daaraan ook uiting geven. Hij gaat pas over de schreef als hij zijn onderwijs- en onderzoekstaken verzaakt, als hij zijn persoonlijke opvattingen presenteert alsof het wetenschappelijk bewezen feiten zijn, als hij geen ruimte laat voor afwijkende opvattingen en hypothesen, of als hij zijn positie misbruikt om propaganda te bedrijven.

§4. De financier laat het afweten

Maar het kan ook zijn dat de gasthoogleraar door de Universiteit ontslagen wordt omdat de Gemeente niet langer bereid is de wisselleerstoel te financieren. De Gemeente is een politieke organisatie die zich door eigen normen en waarden laat leiden. Zij kan haar adviseur verwijten door zijn nevenwerkzaamheden *de schijn te hebben gewekt* sommige kernwaarden van de Gemeente niet ten volle te onderschrijven. Op basis daarvan kan zij tot het politieke besluit zijn gekomen om de wisselleerstoel (zolang die door deze gasthoogleraar bezet wordt) niet meer te financieren. Maar wordt de beslissing van de Universiteit om de gasthoogleraar te ontslaan daardoor gerechtvaardigd? De Universiteit had bij het instellen van de leerstoel garanties van de Gemeente moeten eisen dat de financiering niet tussentijds beëindigd wordt, behoudens wettige redenen voor ontslag uit de hoogleraarsfunctie. Dat de gasthoogleraar de *gemeentelijke* kernwaarden niet voldoende hoog heeft gehouden, is geen wettige ontslaggrond, want de universiteit is een vrijplaats waarbinnen de geldigheid van stellingen (ook stellingen betreffende maatschappelijke normen en waarden) ter discussie mogen worden gesteld. Nu de financiering is weggefallen, had de Universiteit alles in het werk moeten stellen om haar gasthoogleraar in staat te stellen de overeengekomen termijn uit te dienen. En mocht zij de financiering niet rondkrijgen, dan kan dat in laatste instantie een reden zijn voor reorganisatie-ontslag.

§5. Onprofessioneel gedrag als ontslaggrond?

Ik neig naar de conclusie dat de Universiteit haar gasthoogleraar niet zomaar had mogen ontslaan. Daarbij ben ik ervan uitgegaan dat er drie overeenkomsten zijn gesloten: tussen Universiteit en Gemeente (de financiering van de wisselleerstoel), tussen Universiteit en betrokkene (de aanstelling tot gasthoogleraar) en tussen Gemeente en betrokkene (de aanstelling tot adviseur). Maar stel nu eens dat de adviseursfunctie voor de Gemeente Rotterdam *deel uitmaakte* van de functiebeschrijving van de gasthoogleraar. In dat geval omvatte zijn hoogleraarsfunctie dus niet alleen onderwijs en onderzoek, maar ook (een specifieke taak op het gebied van) maatschappelijke dienstverlening. Niet in de vorm van een detachering bij de Gemeente, maar *binnen* de overeengekomen hoogleraarsfunctie. In dat geval kwam zijn universitaire werkgever het recht en de plicht toe, te toetsen of de gewraakte nevenwerkzaamheden verenigbaar waren met zijn adviesrelatie met de Gemeente. Door na te laten zijn universitaire werkgever toestemming te vragen voor het verrichten van de gewraakte nevenwerkzaamheden handelde de gasthoogleraar onprofessioneel. Hij had de risico's daarvan kunnen ondervangen door de gewraakte nevenwerkzaamheden rechtstreeks bij zijn cliënt (de Gemeente) te melden, maar dat heeft hij eveneens nagelaten. Mijn vraag is dus: zou de Universiteit haar gasthoogleraar op grond van onprofessioneel gedrag kunnen ontslaan omdat hij onvoldoende getoetst heeft of de adviesrelatie door de gewraakte nevenwerkzaamheden belemmerd zou kunnen worden? Maar ik vind het nogal vergezocht.

§6. Heeft er ooit een dienstverband bestaan?

Maar er is nog een andere figuur denkbaar.⁴ Laten we aannemen dat de betrokkene in arbeidsrechtelijke zin geen dienstverband heeft: noch met de Gemeente noch met de Universiteit. Hij heeft een contract tot aanneming van werk gesloten met de Gemeente, dat zowel werkzaamheden voor de Gemeente als werkzaamheden in het kader van de wisselleerstoel omvat. De Gemeente is met de Universiteit overeengeko-

³ http://www.st-ab.nl/wetten/0718_Wet_op_het_hoger_onderwijs_en_wetenschappelijk_onderzoek_WHW.htm (art. 1.6).

⁴ In het Volkskrantartikel van hedenochtend (zie kader) laat de gasthoogleraar weten dat hij bij zijn weten uitsluitend een contract met de Gemeente heeft gesloten en niet met de Universiteit. Anderzijds ziet het er naar uit (c.f. <http://www.sant.ox.ac.uk/mec/fellows.html>) dat hij zijn hoogleraarsstatus uitsluitend ontleent aan zijn aanstelling bij *deze* universiteit.

men dat zij 'buiten bezwaar van het universitaire budget' een wisselleerstoel bij de Universiteit mag vestigen, waarop zij een Bijzonder Hoogleraar mag benoemen. De geloofsbrieven van de betrokken kandidaat zijn door de Universiteit aanvaard. In dat geval heeft de Universiteit hem niet in dienst genomen en er kan dus evenmin van ontslag sprake zijn. Maar er heeft wel een gezagsrelatie met de Universiteit bestaan, want de betrokkene moest zich bij het verrichten van zijn werkzaamheden als gasthoogleraar aan de aanwijzingen houden die door de Universiteit (c.q. de betrokken faculteiten) werden gegeven. In materieel opzicht bestond er dus wel degelijk een dienstverband en dat is nu opgezegd. De Universiteit heeft haar beslissing om zijn geloofsbrieven te aanvaarden, herroepen. En daarmee heeft zij impliciet te kennen gegeven niet van zins te zijn mee te werken aan continuering van enig dienstverband, door wie ook gefinancierd. Hij is tot *persona non grata* verklaard. Door zijn geloofsbrieven niet langer te aanvaarden, maakt zij inbreuk op zijn academische vrijheid (§3). Waarom heeft zij zich niet beperkt tot de uitspraak dat zij de beslissing van de Gemeente, inhoudende dat de Gemeente het vertrouwen in de betrokkene opzegt en haar Bijzonder Hoogleraar ontslaat, zal respecteren? Maar dan komen we weer terug bij §4: het is nogal knullig van de Universiteit dat zij bij het instellen van de wisselleerstoel niet heeft bedongen dat de overeenkomst met de betrokkene niet tussentijds kan worden opgezegd tenzij deze *zijn verantwoordelijkheden als gasthoogleraar* verzaakt?

Wes Holleman
weblog onderwijs 24-8-2009
<http://www.onderwijsethiek.nl>